

ADANA'DA ÇEVRE DUYARLILIĞI DÜZEYİNİN VE GELİŞTİRME OLANAKLARININ ARAŞTIRILMASI*

Muzaffer YÜCEL Faruk ALTUNKASA Sonay GÜÇRAY
Cengiz USLU Nuriye Peker SAY
Çukurova Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Balcalı-Adana

Özet

Etkin çevresel koruma programlarının uygulanabilmesi, halkın çevre duyarlılığının artmasıyla yakından bağlantılıdır. Bu doğrultuda, araştırmada, Türkiye'nin büyük ve kalabalık kentlerinden biri olan ve farklı çevresel sorunların gözlemlendiği Adana kentinde çevre duyarlılığının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu amaç için hazırlanan anket formu ile bireylerin çevre sorunlarına ilişkin görüşleri ve tutumları araştırılmıştır. Araştırmada bireylerin sosyo-ekonomik durumları da değerlendirilmiştir. Anket, Ocak-Haziran 2005 tarihleri arasında 500 bireye karşılıklı görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda Adana halkının çevre duyarlılığı puanı 58,4 olarak hesaplanmıştır. Kadınların erkeklere oranla, gençlerin de yaşlı bireylere oranla çevre duyarlılıkları daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Çevresel Duyarlılık.

Investigation on the Environmental Awareness Level and Its Developing Possibilities in Adana

Abstract

Effective implementation of environmental conservation programs depends on the increase of environmental awareness. This study aimed to determine environmental awareness of inhabitants of Adana City, which is one of the largest and most populated cities in Turkey and is facing various environmental problems. The behaviors and thoughts of inhabitants on environmental problems were investigated through specially prepared questionnaire form. Furthermore, this study investigates the influence of the economic and socio-cultural factors on the environmental attitudes. Questionnaire study was conducted on 500 people during January-June 2005 through face to face interviewing method. According to the results of this study, the environmental awareness score was calculated as 58.4. At the same time, the women were found to be more aware than men. Also, younger generations were found to be more aware than older people.

Keywords: Environmental consciousness, environmental attitude, environmental sensitiveness

1. Giriş

Canlı ve cansız varlıkları kendi amaçları için kullanma arzusu ile çevreyi değiştirme yeteneğine sahip olan insanlar, yüzyıllar boyunca bu arzularını canlı ve cansız varlıkları hatta kendilerini bile düşünmeden gerçekleştirmişlerdir.

İnsanların doğal kaynak kullanım gereksinimleri, kısa sürede en fazla kar edinme anlayışına dayanan bir kalkınma süreci ve buna bağlı olarak sınırsız ve bilinçsiz bir tüketim anlayışı, geri dönüşümü olanaksız çevresel bozulmalara neden olmuştur. Sanayi devriminin getirdiği refah sonucunda oluşan nüfus artışları ve sanayi için gereksinim duyulan kaynakların

paylaşımının neden olduğu savaşların etkisi ile gözlenebilen düzeylerde çevre kirlilikleri ve bozulmalar 20. yüzyılın ikinci yarısında çevrecilik akımlarının oluşmasına yol açmıştır.

Bugün nüfus, açlık, barınma, çölleşme, küresel ısınma, nükleer enerji ve atık sorunu gibi ciddi çevre sorunları "ekolojik kriz" olgusunun da nedenleri olarak görülebilir. Çevre sorunlarının doğal yaşamı ve insanlığı tehdit edici noktaya gelmesi, sorunun yaşamsal önemini de ortaya koymuştur. Böylece çöp sorunundan su kirliliğine, erozyondan iklim değişikliğine kadar uzanan bir dizi çevresel sorun, konuya

*: Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Tarafından ZF2004BAP12 no'lu Proje Olarak Desteklenmiştir.

bütünsel ve bilimsel bir yaklaşımla çözüm getirme gereğini de tartışılmaz kılmıştır.

Zaman içinde bireysel ve siyasal boyutlarda oluşan “çevreye zarar verilmemesi ve onun sürdürülebilir bir düzeyde kullanımının önemini kavrama” olarak tanımlayabileceğimiz çevre bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bireylerde oluşan bu bilinç doğrultusunda çevresel sorunları önleme veya azaltma konusunda gösterdikleri tepkiler yani çevresel tutumlar da sürekli olarak gündemde tutulmalıdır. Oluşan bilinç ve gösterilen davranışlar çerçevesinde zaman içinde çevre ve doğa üzerinde oluşan etkileri kanıtlanmış veya kanıtlanmamış sorunların halk tarafından nasıl algılandığı, halkın duyduğu rahatsızlıklar, gösterdiği tepkileri ise çevre duyarlılığı olarak tanımlamak mümkündür. Çevresel bilinç ve duyarlılık kavramları bireylere ve bireylerin sosyo-ekonomik yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir. Niceliksel bir kavram olarak bireysel özelliklere göre değişik çevresel bilinç ve duyarlılık düzeyleri söz konusudur (Yücel ve Ark., 2003).

Bireylerin ve bireylerden oluşmuş değişik sosyo-ekonomik - kültürel grupların çevre duyarlılıklarının saptanması ve bu saptama sonucunda bunu geliştirici önlemlerin alınması doğrudan veya dolaylı olarak bazı faydalar oluşturacaktır. Bu faydalar aşağıdaki gibi örneklenebilir:

- Bireylerin çevre konusunda gösterecekleri duyarlılık düzeyleri çevre sorunlarının bireysel ve ülkesel bazda önemsenmesini amaçlayan politik kararlara zemin hazırlaması açısından önemlidir. Bu konudaki duyarlılık düzeyinin yükselmesine bağlı olarak çevre sorunlarına karşı kalıcı önlemlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.
- Çevreye duyarlı bir tüketici modelinin oluşması, geri dönüşüm olanağı olan maddelerin talebini arttıracaktır. Bu olgu dolaylı da olsa kısıtlı düzeydeki ülkesel kaynakların kullanım sürelerini uzatacak, dışa bağımlı hammadde talebinin en düşük düzeyde kalması ile ekonomik açıdan gelir getirecektir (Yücel ve Ark., 2003).
- Çevre duyarlılığının yükselmesi toplumun bireysel ve kurumsal bazda yapılan yanlış davranışlara karşı ilgisiz kalmayarak bunlara

tepki göstermesini sağlayacaktır. Bunun sonucunda çevrenin bilinçli kullanımı konusunda oto kontrol oluşacaktır.

- Çevre duyarlılığı düzeyine göre gelecek yıllardaki gelişimlerin saptanması, bu konuda eğitsel çalışmaların kapsamının ve içeriğinin bu düzeye göre belirlenmesini gerektirmektedir.

- Çevre bilincinin yükseltilmesi ile sürdürülebilir gelişmenin temelini oluşturan kaynakların optimum düzeyde kullanılması toplumsal düzeye indirilmiş olabilecektir.

Bu çalışmada amaç, Adana Kentinde yaşayan bireylerin ülkesel, bölgesel ve yerel boyutta çevre sorunlarına karşı duyarlılıklarını saptamak ve arttırılabilmesi için öneriler geliştirmektir.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma, Adana'nın Seyhan ve Yüreğir İlçeleri'nin kentsel yerleşkelerinde yürütülmüştür. Çalışmanın ana materyallerini araştırma alanı içinde yaşayan kent sakinleri, bireylerin çevre duyarlılığının saptanmasında kullanılan görüşme kılavuzları (anketler) ve konuyla ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada uygulanan anketlerin (görüşme kılavuzu) değerlendirmesinde, bilgisayar ortamında SPSS ve Microsoft Excel programlarından yararlanılmıştır.

Araştırma yöntemi, örnekleme büyüklüğünün saptanması ve anket bölgelerinin belirlenmesi, sorgulama yönteminin seçimi, anket formunun hazırlanması, anketin ön testten geçirilmesi ve hataların düzeltilmesi, anketin uygulanması ve çevresel bilinç, tutum ve duyarlılık değerlerinin ve düzeylerinin saptanması amacıyla altı aşamada uygulanmıştır.

2.1. Örnekleme Büyüklüğünün Saptanması

Örnekleme büyüklüğünün saptanmasında Arkin ve Colton'un % 5 hata payına göre 100.000'nin üzerindeki nüfus için öngördüğü en az 400 denek sayısı baz alınmıştır (Pulido, 1972). Ancak çalışmanın beş anket bölgesinde uygulanması nedeniyle

her anket bölgesinde rastlantısal 100 anket uygulanmasına karar verilerek bu sayı 500'e yükseltilmiştir.

Araştırma alanı, kentin sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alınarak beş bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeleri aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür.

1. Bölge: Üst Kuzey Seyhan (Seyhan İlçesi, Mavi Bulvardan ile Seyhan Gölü arasındaki mahalleler), 2. Bölge: Kuzey Seyhan (Seyhan İlçesi, E-5 Devlet Karayolu ile Mavi Bulvar arasındaki Mahaller), 3. Bölge: Güney Seyhan (Seyhan İlçesi, E-5 Devlet Karayolu'nun güneyindeki mahaller) 4. Bölge: Kuzey Yüreğir (Yüreğir İlçesi, E-5 Devlet Karayolu'nun kuzeyindeki mahaller), 5. Bölge: Güney Yüreğir (Yüreğir İlçesi, E-5 Devlet Karayolu'nun güneyindeki mahaller) olarak belirlenmiştir.

2.2. Sorgulama Yönteminin Seçimi

Adana kent sakinlerinin çevre duyarlılıklarının belirlenmesinde standart formlarda yerinde anket yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada, daha güvenli ve hızlı olması nedeniyle görüşme yoluyla sorgulamanın gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

2.3. Anket Formunun Hazırlanması

Adana'da çevre duyarlılıklarının belirlenmesine yönelik, iki bölümden oluşan bir anket formu hazırlanmıştır.

Bu bölümler; çevre konusundaki "Bilinçler ve Tutumlar", "Sosyo-Ekonomik Yapının Belirlenmesi" başlıkları altında toplanmıştır.

"Bilinçler ve Tutumlar" bölümünde bireylerin çevre sorunları konusunda bilinç ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla hazırlanmış 19 adet soru oluşturulmuştur. Bu sorulardan 10'u çevre sorunları konusundaki bilincin saptanmasını içerirken, 9 soru tutumların saptanmasına yönelik hazırlanmıştır.

Bilinç soruları, genel anlamda bireylerin çevre sorununun diğer sorunlar arasındaki yerini, çevre sorunlarının önem düzeylerini Türkiye ve Adana ölçeğinde belirlemeye yönelik hazırlanmıştır.

Bu bölümde ayrıca çevre

kirliliklerinin en önemli kaynakları, doğanın çevre sorunlarına karşı tepkisi, çevre korumanın gerekliliği, çevrenin bozulması sonucu oluşabilecek senaryolar, kirliliklerin önlenmesi ile kağıt ve şişe toplama konteynerlerinin bireyler için ne ifade ettiği sorgulanmıştır.

Tutum soruları ise çevrenin korunmasında öncelikli katkılar, gönüllü kuruluşlara üyelik, dünya ve Türkiye'deki gönüllü ve resmi çevre ve doğa koruma içerikli kurumlara karşı ilgiler, yayın organlarının izlenme düzeyi, çevreyi kirleten birey ve tesisler karşısında gösterilen tepkiler, çöp türüne göre ayrıştırma, çevre koruma amaçlı tercih edilen ambalaj türleri, tercih edilen ulaşım araçları, ozon deliğinin büyümesini engellemek için ürün tercihleri ile ağaçlandırma faaliyetlerine katılımları kapsamaktadır.

"Sosyo-Ekonomik Yapı" bölümünde de bireylerin çevre sorunlarına yaklaşımları ile cinsiyet, yaş, medeni durum, iş, eğitim gibi sosyo ekonomik kriterlerin etkileri araştırılmıştır. Ayrıca bireylerin çevre ve doğa koruma konusunda ders alma durumları ile anket bölgelerine bağlı duyarlılık düzey farklılıkları da bu bölüm kapsamında ele alınmıştır

2.4. Anketin Ön Testten Geçirilmesi ve Hataların Düzeltilmesi

Hazırlanan anket formu öncelikle anket ve çevre koruma konusunda deneyimli uzmanların görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Anket uzman kişilerle içerik, şekil ve anlam değerlendirme başlıklarında irdelenmiştir.

Oluşturulan ön anketler, rastlantısal olarak seçilen 10 kent sakinine kişisel görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Bu bireylerden elde edilen görüşler doğrultusunda son haline getirilen anket formları uygulama düzeyine yükseltilmiştir.

2.5. Anketin Uygulanması

Adana kent sakinlerine anket bölgeleri dikkate alınarak rastlantısal olarak kişisel görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

2.6. Çevresel Bilinç, Tutum ve Duyarlılık Değerleri ile Düzeylerinin Saptanması

Çevre duyarlılığının saptanması amacıyla, anketin I. Bölümünde yer alan çevre konusunda bilinçleri kapsayan 6 ve tutumların incelendiği 10 soruya verilen cevaplar için puanlama sistemi geliştirilmiştir.

Puanlama sistemi için soru tipleri belirleyici olmuştur. Çalışmada soru tipleri aşağıda açıklanmıştır;

a) *Tek Seçenekli Sorular:* Bu soru tipi ile bireylerin çevre konusundaki farklı görüş ve tutumlarındaki birincil öncelikler ile evet-hayır sorgulamaları yapılmıştır. Çalışmada, 2'si görüş ve 8'i tutum belirleyici olmak üzere toplam 10 tek seçenekli soruya yer verilmiştir. Bunlardan 4'ü, bireylerin tutum ve görüşlerine sınırlandırma getirmediği için kapalı uçlu cevap seçenekleri ile sorgulanmıştır. Diğer 6'si ise bireylerin tutum ve görüşlerinin sınırlandırılmaması amacıyla, kapalı seçeneklerin yanı sıra bir adet açık seçenекle birlikte desteklenerek sorgulanmıştır. Bu sorularda en yüksek puan "10" olarak belirlenmiştir. Sorunun niteliğine göre, seçenekler birbirine yakın değerlerde ise aynı puanı almıştır. Seçeneklerin değer açısından birbirinden farklılık göstermesi durumunda;

seçeneklerin önemine bağlı olarak;

I- 10, 0 II- 10, 5, 0
III-10, 7, 4, 1, 0 IV- 10, 8, 2, 0

şeklinde azaltılarak puanlandırılmıştır.

b) *Çok Seçenekli Kapalı Uçlu Sorular:* Çalışmada, çok seçmeli kapalı uçlu soru tipi, çevre konusunda bireylerin geri kazanım ve tehlikeli atıklar konusunda tutumunu belirleyici bir soruda kullanılmıştır. Bu sorgulama bireyin beyanına dayalı olması nedeniyle pozitif seçeneklerin toplam "30" puan üzerinden değerlendirilmiştir. Sorunun niteliği açısından seçenekler önem düzeylerine göre 8, 7, 5, ve 3 şeklinde puanlandırılmıştır. Negatif cevaba ise "0" puan verilmiştir.

c) *Üç Seçenekli Sorular:* Hava, su, toprak, gürültü ve radyoaktif kirliliğin ilk üç kaynağının sorgulandığı kendi içinde beş alt grup sorudan oluşan bir soruda kullanılmıştır. Bu soru tipi kapalı seçeneklerin yanı sıra açık uçlu bir

seçenekle desteklenerek sorgulanmıştır. Kapalı seçenekler, önem düzeyine göre azalan şekilde, 13 ile 0 arasında, açık uçlu seçenekler ise verilen cevabın niteliğine göre yine 13 ile 0 arasında puanlandırılmıştır. Bu soru tipinde elde edilebilecek en yüksek puan "30" olarak belirlenmiştir.

d) *Açık Uçlu Sorular:* Bireylerin çevre konusunda çalışan resmi ve gönüllü kuruluşları tanıma konusundaki tutumlarının sorgulandığı bir adet açık uçlu soruya yer verilmiştir. Bireylerin tanıdıkları her kuruluş için "2" puan verilmiş ve kuruluş sayısı 5 ile sınırlandırılmıştır.

e) *Önem Sıralaması Soruları:* Çevre konusunda alınabilecek önlemlerin sıralamasını hedefleyen bir adet bilinç belirleyici soruda kullanılmıştır. 5 tane kapalı uçlu seçeneğin yanı sıra bir adet açık uçlu seçenek de eklenmiştir. Sıralama sonucunda elde edilebilecek en yüksek puan "30" olarak kabul edilmiştir. Önlemlerin önem düzeylerine göre puanlandırılmasında oluşturulan çapraz puanlama çizelgesi kullanılmıştır. Bireylerin belirttiği açık uçlu seçenek puanlamada değerlendirilmemiştir. Sadece farklı önlem sunabilmeleri irdelenmiştir. (Çizelge 1).

Çizelge 1. Önlemlerin Önem Düzeylerine Göre Puanları.

Sıralama \ Önlem	1. Önlem	2. Önlem	3. Önlem	4. Önlem	5. Önlem	6. Önlem
1. Derece	10	8	6	4	2	0
2. Derece	8	8	6	4	2	0
3. Derece	6	6	6	4	2	0
4. Derece	4	4	4	4	2	0
5. Derece	2	2	2	2	2	0
6. Derece	0	0	0	0	0	0

f) *Katılım Düzeyi Soruları:* Çevre korumanın gerekliliği konusunda 6 adet görüşün ve çevrenin bozulması sonucunda oluşabilecek 8 adet senaryo için katılım düzeylerinin sorgulandığı 2 soru kullanılmıştır.

Çevre ve doğa korumanın gerekliliğini belirten altı adet görüşün sorgulandığı bir soruda her görüş için en yüksek puan 10 alınmıştır. Böylece toplamda 60 puan (6x10) üzerinden

değerlendirilmiştir. Katılım düzeyleri ise “katılıyorum”, “belki” ve “katılmıyorum” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Sorgulanan görüşün içeriğinin pozitif veya negatif oluşuna göre; “katılıyorum” dan “katılmıyorum” a doğru 10, 5, 0 şeklinde azalan, “katılıyorum” dan “katılmıyorum” a doğru 0, 5, 10 şeklinde artan bir puanlandırma yapılmıştır.

Her senaryo için en yüksek puan “10” olarak alınmıştır. Senaryo soruları toplam “80” puan (8x10) üzerinden değerlendirilmiştir. Katılım düzeyi “çok az”, “az”, “orta”, “fazla” ve “çok fazla” şeklinde ölçeklendirilmiştir. Sorgulanan senaryonun içeriğinin pozitif veya negatif oluşuna göre; “Çok az” dan “Çok fazla” ya veya “Çok fazla” dan “Çok Az” a doğru 10, 7, 4, 1, 0 şeklinde puanlandırılmıştır.

Soruların değerlendirme puanlarının farklı olması nedeniyle, elde edilen puanların eşit ağırlıklandırılması gerekmektedir. Bunun için, her sorudan elde edilen puanın, bu sorudan elde edilebilecek en yüksek puana göre yüzde değeri hesaplanmıştır. Hesaplanan yüzde değer o sorudan elde edilmiş eşit ağırlıklı puan olarak kabul edilmiştir. Böylece her soru için eşit ağırlıklı puanlar elde edilmiştir.

Çevre konusundaki bilinç ve tutum soruları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bilinç ve tutum sorularından ayrı ayrı elde edilen eşit ağırlıklı puanların aritmetik ortalamaları hesaplanarak her birey için “Bireysel Çevre Bilinci Değeri” ve “Bireysel Çevresel Tutum Değeri” saptanmıştır. İki değer aritmetik ortalaması alınarak bir birey için “Bireysel Çevre Duyarlılığı Değeri” ne ulaşılmıştır. Bu değerlerin; 85-100 arası “Çok Fazla”, 70-84 arası “Fazla”, 50-69 arası “Orta”, 30-49 arası “Az” ve 0-29 arası “Çok Az” şeklinde ölçeklendirilmesi ile bireylerin bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyleri belirlenmiştir. Bireylerin veya toplulukların elde ettikleri çevre bilinci, çevresel tutum ve çevresel duyarlılık düzeylerinin tanımları aşağıda belirtilmiştir:

“Çok Fazla”: Söz konusu düzey türüne (bilinç, tutum ve duyarlılık) göre çevre ve doğa koruma konusunda en iyi bilince, en uygulamacı tutuma veya en yüksek duyarlılığa sahip birey veya toplulukları,

“Fazla”: Düzey türüne göre çevre ve doğa koruma konusunda iyi bilince, uygulamacı tutuma veya yüksek duyarlılığa sahip birey veya toplulukları

“Orta” : Düzey türüne göre çevre ve doğa koruma konusunda kısmen iyi bilgiye, kısmen uygulamacı tutuma ve kısmen duyarlılığa sahip birey veya toplulukları

“Az” : Düzey türüne göre çevre ve doğa koruma konusunda az bilince, çok az uygulamacı bir tutuma ve düşük bir duyarlılığa sahip birey veya toplulukları,

“Çok Az” : Düzey türüne göre çevre ve doğa koruma konusunda en düşük bilince, uygulamacı olmayan tutuma ve çok düşük duyarlılığa sahip birey veya toplulukları ifade etmektedir.

Tüm bireylerin aritmetik ortalamaları ile; toplumsal bilinç, tutum ve duyarlılık değerleri ve yukarıdaki ölçülendirme ile düzeyleri saptanmıştır.

Bireylerin bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyleri ile cinsiyet, yaş, meslek ve çevre konusunda ders alıp-almama gibi sosyal özelliklerine göre çaprazlanarak, bireylerin çevre konusuna yaklaşımlarında bu kriterlerin etkileri araştırılmıştır.

3. Bulgular

Çalışmada araştırma bulguları, anket aracılığı ile yapılan sorgulamanın değerlendirmesi ile bu sorgulama sonucunda ulaşılan çevre duyarlılığı düzeylerinin saptanması şeklinde iki aşamada ele alınmıştır.

3.1. Anket Değerlendirmesi

Anket çalışması, Adana Merkez İlçeleri (Seyhan ve Yüreğir) yerleşke sınırları içinde 500 bireye 26 sorudan oluşan standart formlar aracılığıyla Ocak 2005 - Haziran 2005 tarihleri arasında rastlantısal olarak uygulanmıştır.

Bu bölümde elde edilen sonuçlar, anket formlarındaki soru biçimlerine bağlı olarak bireylerin çevre sorunlarına ilişkin bilinç ve tutumları ile sosyo ekonomik yapılarını belirlemeye yönelik iki bölümden oluşmaktadır.

Bilinç ve tutumlar başlığı altında bireylerin Türkiye'de ve Adana'da gözledikleri çevre sorunları ve bu sorunlara ilişkin bilinç ve tutumları araştırılmıştır.

Bireylerin çevre bilinçleri; Türkiye ve Adana Kenti'nin en önemli sorunları, Türkiye ve Adana Kenti'nin en önemli çevre sorunları, çevre kirliliklerinin en önemli kaynakları, çevre sorunlarına karşı doğal faktörlerin tepkisi, çevre ve doğa korumanın gerekliliği ile ilgili görüşler, çevrenin bozulması sonucunda ortaya çıkabilecek çeşitli senaryolar, çevre sorunlarına karşı alınabilecek önlemlerin önem sırası ve kâğıt ve cam şişe toplama konteynerleri hakkında görüşler başlıklarında incelenmiştir.

Ayrıca bireylerin sahip oldukları bilinç doğrultusunda, sergiledikleri davranış ve faaliyetlerle, çevrenin korunması konusundaki katkıları da belirlenmiştir. Bu amaçla, bireylere çevrenin korunmasına katkıları, çevre kuruluşlarına üyelikleri, Türkiye ve Dünya'da tanıdıkları (duydıkları) resmi veya gönüllü çevre kuruluşlarını, çevre koruma konusunda yapılan tv-radyo-gazete yayınlarını takip etme düzeyleri, çevreyi kirleten tesisler veya bireyler karşısında tutumları, çöpleri türlerine göre ayrıştırarak atmaları, tüketilen katı ve sıvı ürünlerde tercih edilen ambalaj türleri, çevreyi koruma amacıyla tercih edilen ulaşım türü, ozon deliğinin büyümesini etkileyen ürünler karşısında tutumlar ve ağaçlandırma faaliyetine katılımları araştırılmıştır.

Bu bölümde bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, iş, eğitim, çevre konusunda ders alma ve gelir durumları saptanmıştır.

3.2. Çevre Duyarlılığının Saptanması

Araştırmanın yöntem bölümünde belirtilen puanlama sistemine göre ankete katılan bireylerin "Bireysel Çevre Bilinci", "Bireysel Çevresel Tutum" ve "Bireysel Çevre Duyarlılığı" değerleri saptanmıştır. Bu çevresel değerlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, iş, eğitim, çevre konusunda ders alma durumları, gelir ve anket bölgeleri kriterlerine göre çevresel değerlere ilişkin ortalamaları Çizelge 2'de verilmiştir.

Çevresel değerlerin ortalamalarında kadınlar erkeklere göre daha yüksek

değerlere sahiptir. Aynı şekilde bekârların, evlilere göre tüm çevresel değerler için daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmüştür (Çizelge 2).

Bireylerin iş durumlarına göre dağılımlarında, çevresel değerler çok büyük farklılıklar oluşturmamaktadır ancak, öğrenciler diğer bireylere göre tüm çevresel değerler için ortalamaları daha yüksektir (Çizelge 2).

Ev hanımları yüksek "çevre bilinci" değerine (%69,25) sahip ikinci iş grubunu oluşturmaktadır (Çizelge 2). En düşük çevresel değerlere sahip iş grubu çiftçilerdir. Ancak bu grupta birey sayısının azlığı (n=3) nedeniyle sonuçlar göz ardı edilebilir.

Çizelge 2'de bireylerin çevre konusunda ders alma durumları ile çevresel değerler arasındaki ilişki incelendiğinde, üniversitede konuyla ilgili ders almış bireylerin çevre bilinci ortalaması, %71,02 iken, hiç ders almamış bireylerin bilinç ortalaması %66'dır. Gelir düzeyleri incelendiğinde, aylık ortalama gelirleri 500 YTL'nin altında olan bireylerin tüm çevresel değer ortalamaları, diğer gruplara göre düşük hesaplanmıştır. Çevresel değerlerin eğitim kriteri ile ilişkisinin incelenmesinde, üniversite mezunları tüm çevresel değerler için diğer gruplara göre daha yüksek ortalamalara sahiptir. Özellikle "çevresel tutum" ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek bir orana sahiptir.

Anket bölgeleri açısından en yüksek "çevresel bilinç" Güney Seyhan Bölgesi'nde yaşayan bireylere aittir (%71,26). Ancak bu bireylerin çevresel tutum değerleri, bilinç değerlerine oranla oldukça düşük göstermiştir (%42,99). En yüksek "çevresel tutum" ve "çevresel duyarlılık" ortalaması, sosyo-ekonomik açıdan daha yüksek bir yapıya sahip olan Kuzey Seyhan Üst bölgesindedir (Çizelge 2).

En düşük "çevresel tutum" ve "çevresel duyarlılık" ortalaması, diğer bölgelere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik yapıya sahip Güney Yüreğir Bölgesi'nde yaşayan bireylere aittir.

Bütün kriterler için en yüksek ortalamalar çevresel bilinç değerlerine aittir. Bunu "çevresel duyarlılık" ve son olarak da çevresel tutum değerleri takip etmektedir (Çizelge 2). Bu sonuçlar, bireylerin sahip

Çizelge 2. Bireysel Değerlerin Demografik, Sosyo-Ekonomik Kriterlere ve Anket Bölgelerine Göre Ortalama Puanları.

Kriter	Alt kriter	Birey Sayısı (n)	Bireysel Çevre Değeri		
			Bilinç	Tutum	Duyarlılık
Cinsiyet	Erkek	310	66.27	46.73	56.50
	Kadın	190	68.59	54.42	61.50
Medeni Durum	Bekâr	257	67.95	53.37	60.66
	Evli	243	66.30	45.71	56.01
İş	Çiftçi	3	62.49	41.00	51.74
	Emekli	67	66.81	45.69	56.25
	Ev Hanımı	13	69.25	42.31	55.78
	Esnaf	10	66.85	39.70	53.28
	İşçi	57	62.59	43.46	53.02
	İşsiz	77	63.74	42.30	53.02
	Memur	60	68.25	54.82	61.53
	Öğrenci	114	69.62	57.46	63.54
Çevre Konusunda Ders Alma	Özel Sektör	99	69.05	51.71	60.38
	İlkokul	102	63.44	48.10	55.77
	Ortaokul	93	67.65	44.70	56.18
	Lise	128	69.16	52.59	60.88
	Üniversite	64	71.02	63.09	67.06
	Lisans Üstü	4	54.92	56.00	55.46
Eğitim	Ders Almayanlar	109	66.00	43.73	54.87
	Okur Yazar Değil	3	66.99	27.33	47.16
	Okur Yazar	12	56.42	37.25	46.84
	İlkokul	33	59.87	36.36	48.12
	Ortaokul	69	62.16	38.33	50.25
	Lise	178	68.58	46.60	57.59
	Yüksek Okul	29	68.62	51.66	60.14
	Üniversite	166	69.69	60.56	65.13
Gelir	Lisans Üstü	10	66.63	60.40	63.51
	500 YTL'den az	126	62.83	41.63	52.23
	500–1000 YTL	203	67.35	49.76	58.56
	1000–2000 YTL	128	69.72	53.20	61.46
	2000–3000 YTL	33	70.86	62.09	66.47
	3000–4000 YTL	4	74.64	69.50	72.07
Bölge	4000 YTL'den fazla	6	70.79	56.67	63.73
	Güney Seyhan	100	71.26	42.99	57.12
	Güney Yüreğir	100	67.91	41.74	54.83
	Kuzey Seyhan Alt	100	67.86	54.88	61.37
	Kuzey Seyhan Üst	100	70.29	55.57	62.93
Toplam	Kuzey Yüreğir	100	58.43	53.06	55.75
		500	67.15	49.65	58.40

oldukları bilinç ve duyarlılığı günlük yaşamda eyleme tam olarak aktaramadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bireysel bilinç, tutum ve duyarlılık düzeylerin saptanmasında, bireysel bilinç, tutum ve duyarlılık ortalama değerleri yöntem kısmında belirtilen ölçeklendirme ile saptanmıştır.

Bu ölçeklendirme sonucunda, bireylerin bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyleri, cinsiyet, yaş, medeni durum, iş,

eğitim, çevre konusunda ders alma durumları, gelir ve anket bölgeleri değişkenlerine göre Çizelge 3'de incelenmiştir.

Çizelge 3'de görüldüğü gibi erkek ve kadınlar karşılaştırıldığında kadınların bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyleri “orta” düzeyin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bilinç değerleri birbirine yakın olmasına rağmen kadınların çevre konusundaki tutumlarının “orta” ve “fazla” düzeylerindeki toplamı

erkeklere göre 20,1 daha fazladır. Kadınların duyarlılık düzeyleri erkeklere oranla daha olumludur. Kadınların düşük duyarlılık düzeyindeki (“çok az” ve “az”) dağılımı %17,4 iken erkeklerde bu dağılım %26,8 dir.

Tüm çevresel kriterlerde bekârlar daha yüksek düzeylerde yoğunlaşan dağılımdadır. Evlilerin tutum konusundaki düzeylerinin “çok az” ve “az” düzeyinde yoğunlaşması düşündürücüdür. Evli bireylerin aile içinde sorumluluklarının fazla olması ve ekonomik kaygıların bu oluşumda etkili olduğu söylenebilir.

Yaş gruplarına göre ise 18 – 24 yaş arasındakilerin %54,4’ünün bilinçleri “fazla” düzeyindedir. Bu yaş grubundan yüksek yaş gruplarında “fazla” bilinç düzeyi azalmaktadır. Tutum düzeyleri incelendiğinde “çok az” ve “az” düzeylerinde yaş artıkça artış söz konusudur. Yaşlı bireylerin tutum düzeyleri düşüktür. Duyarlılık düzeylerinde 18 – 24 yaş grubundakiler “orta” ve “fazla” düzeylerinde toplam 82,6 dağılımla diğerlerine göre daha duyarlıdır.

Bireylerin bilinç düzeyleri iş durumlarına göre memur, öğrenci ve özel sektör çalışanlarında “fazla” düzeyinde yoğunlaşmıştır. Bu durum bu bireylerin eğitim düzeyleri ve işlerinin sosyal boyutları ile ilişkilendirilebilir. Eğitim düzeyleri genel olarak düşük olan ve daha dar bir sosyal çevre içindeki işçi ve işsizlerde olumsuz düzeylerdeki (“çok az” ve “az”) dağılımların toplamı diğer meslek gruplarına göre daha fazladır.

İş gruplarına göre tutum düzeyleri incelendiğinde olumlu düzeylerdeki dağılım daha çok memur, öğrenci ve özel sektör çalışanlarında görülmektedir. Duyarlılık düzeyleri tüm iş gruplarında “orta” düzeylerde yoğunlaşan bir dağılıma sahiptir. Çevreye en duyarlı iş grubu öğrencilerden oluşmaktadır.

Eğitim konusunda yapılan karşılaştırma bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyinin eğitim düzeyine bağlı olarak arttığını göstermektedir. Eğitimin çevresel bilinç düzeyine etkisi lise ve üzerindeki eğitim seviyelerindeki “fazla” düzeydeki yüksek oranlarda görmek olanaklıdır. Lise ve üzeri eğitim seviyeleri ile diğer eğitim seviyelerinin “fazla” düzeyleri arasında en

az %23,9 oranında bir fark söz konusudur. Çevresel tutum açısından üniversite mezunları “orta” ve “fazla” düzeylerinin toplamının yüksek oranları ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Çevresel duyarlılık düzeyleri konusunda da lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip bireylerin düzeyleri daha yüksektir.

Bireylerin çevresel kriter düzeyleri ile eğitim dönemlerinde çevre ve doğa içerikli ders alma durumu bireylerin bilinç düzeyleri ile doğrudan ilişkili olması beklenen bir kriter olarak düşünülse de ders almayan bireylerle ilkökul ve ortaokul dönemlerde ders alanlar arasında büyük farklılıklar görülmemektedir. Bu bireylerde bilinç genel olarak “orta” ve “fazla” düzeylerinde birbirine yakın değerlerdedir. Lise ve üniversitede ders alanların 3/2’ sine yakını “fazla” düzeyinde bilinç değerine sahiptir. Bu durum ilk ve ortaokul döneminde alınan derslerin, zamanla unutulması, bireylerin çocuk yaşlarda ilgisini çekmemesi nedenleri ile yorumlanabilir. Lise ve üniversitede ders alanların bilinçlerinin daha yüksek düzeylerde yoğunlaşmasının nedenleri bireylerin bu dönemlerde çevreleri ile daha ilgili olabilecek bir yaşta iken dersler almalarına ve üniversitede bu konuda ders almaları çevre ve doğa ile ilgili bölümlerden mezun olmalarına bağlanabilir. Bireylerin tutum düzeylerinde de benzer bir durum söz konusudur. Ders almayanların tutumları “çok az” ve “az” yani olumsuz düzeylerinde (toplam % 66,1) yoğunlaşırken; ilkökul, ortaokul ve lise dönemlerinde ders alanların tutumlarında “az” ve “orta” düzeylerde yoğunlaşma görülmektedir. Üniversite ders alanlarda ise tutum düzeyi daha çok “orta” ve “fazla” bölgelerinde yani daha olumlu düzeylerde dir. Çevre konusunda gösterilen tutum ile çevre ve doğa konusunda alınan derslerin eğitim dönemleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. Geç eğitim dönemlerinde alınan dersler bireylerin tutum düzeylerini yükseltmektedir. Duyarlılık değeri içinde aynı yorumu yapmak mümkündür. Geç eğitim dönemlerinde ders alanların duyarlılık düzeylerindeki ağırlıklı dağılım “orta” ve “fazla” ‘dır.

Bireylerin “fazla” bilinç düzeylerindeki dağılımlar gelir seviyeleri yükseldikçe artmaktadır. Benzer bir durumda tutum düzeylerinde görülmektedir.

Çizelge 3. Cinsiyet, Yaş, Meslek, Eğitim, Çevre ve Doğa İçerikli Ders Alma, Gelir ve Anket Bölgelerine Göre Çevresel Bilinç, Tutum ve Duyarlılık Düzeylerinin Oransal Dağılımı (%) (n= Birey Sayısı)

Çevresel Kriter		(n)	BİLİNÇ					TUTUM					DUYARLILIK					
			Çok Az	Az	Orta	Fazla	Çok Fazla	Çok Az	Az	Orta	Fazla	Çok Fazla	Çok Az	Az	Orta	Fazla	Çok Fazla	
ÖZELLİK																		
Cinsiyet	Erkek	310	2,3	6,1	45,2	46,1	0,3	17,4	41,3	31,9	9	0,3	2,6	24,2	62,6	10,6	0	
	Kadın	190	0,5	4,7	37,9	56,8	0	12,6	25,3	44,2	16,8	1,1	1,1	16,3	56,3	25,8	0,5	
Medeni Durum	Bekar	257	1,9	4,3	39,3	54,1	0,4	7,4	36,2	42,8	13,6	0	1,6	16	61,1	21,4	0	
	Evli	243	1,2	7	45,7	46,1	0	24,3	34,2	30	10,3	1,2	2,5	26,7	59,3	11,1	0,4	
Yaş	12-14 Yaş	3	0	0	100	0	0	33,3	0	66,7	0	0	0	33,3	66,7	0	0	
	15-18 Yaş	11	0	0	54,5	45,5	0	27,3	45,5	27,3	0	0	0	63,6	36,4	0	0	
	18-24 Yaş	160	1,3	6,3	38,1	54,4	0	9,4	33,1	43,1	14,4	0	2,5	15	61,3	21,3	0	
	25-30 Yaş	132	3	5,3	38,6	52,3	0,8	12,9	37,1	36,4	13,6	0	2,3	18,2	62,1	17,4	0	
	31-40 Yaş	112	1,8	5,4	44,6	48,2	0	20,5	39,3	28,6	10,7	0,9	0,9	25,9	56,3	17	0	
	41-50 Yaş	49	0	4,1	49	46,9	0	22,4	34,7	32,7	8,2	2	2	24,5	63,3	10,2	0	
	51-60 Yaş	26	0	0	53,8	46,2	0	26,9	23,1	38,5	7,7	3,8	3,8	26,9	61,5	3,8	3,8	
	60 yaş ve üzeri	7	0	42,9	42,9	14,3	0	14,3	28,6	42,9	14,3	0	0	28,6	71,4	0	0	
Meslek	Çiftçi	3	0	0	100	0	0	33,3	33,3	33,3	0	0	0	33,3	66,7	0	0	
	Emekli	67	1,5	6	46,3	46,3	0	16,4	44,8	31,3	6	1,5	1,5	20,9	73,1	4,5	0	
	Ev Hanımı	13	0	0	53,8	46,2	0	30,8	38,5	30,8	0	0	0	38,5	46,2	15,4	0	
	Esnaf	10	0	0	60	40	0	30	50	20	0	0	0	30	70	0	0	
	İşçi	57	3,5	10,5	49,1	36,8	0	22,8	42,1	28,1	7	0	5,3	29,8	61,4	3,5	0	
	İşsiz	77	3,9	11,7	42,9	41,6	0	28,6	35,1	29,9	6,5	0	5,2	40,3	41,6	13	0	
	Memur	60	1,7	3,3	38,3	55	1,7	6,7	38,3	40	11,7	3,3	1,7	8,3	70	18,3	1,7	
	Öğrenci	114	0	3,5	37,7	58,8	0	6,1	26,3	47,4	20,2	0	0	9,6	64	26,3	0	
	Özel Sektör	99	1	3	38,4	57,6	0	13,1	31,3	38,4	17,2	0	1	19,2	55,6	24,2	0	
Eğitim	Okur Yazar Değil	3	0	0	66,7	33,3	0	66,7	0	33,3	0	0	0	66,7	33,3	0	0	
	Okur Yazar	12	0	25	66,7	8,3	0	41,7	25	25	8,3	0	0	75	25	0	0	
	İlkokul	33	3	12,1	60,6	24,2	0	33,3	57,6	9,1	0	0	6,1	51,5	42,4	0	0	
	Ortaokul	69	2,9	10,1	58	29	0	34,8	42	17,4	5,8	0	4,3	43,5	46,4	5,8	0	
	Lise	178	2,2	5,1	35,4	57,3	0	15,7	41	38,8	3,9	0,6	2,2	18	71,9	7,9	0	
	Yüksek Okul	29	0	3,4	34,5	58,6	3,4	10,3	41,4	34,5	10,3	3,4	3,4	10,3	69	13,8	3,4	
	Üniversite	166	0	2,4	40,4	57,2	0	3	22,3	48,8	25,3	0,6	0	7,2	58,4	34,3	0	
	Lisans Üstü	10	10	0	20	70	0	0	30	40	30	0	0	10	60	30	0	
Çevre -Doğa Dersi Alma	İlkokul	102	1	14,7	44,1	39,2	1	18,6	37,3	37,3	6,9	0	2	29,4	54,9	13,7	0	
	Ortaokul	93	1,1	2,2	50,5	46,2	0	18,3	41,9	35,5	4,3	0	2,2	26,9	63,4	7,5	0	
	Lise	128	1,6	3,9	35,2	59,4	0	10,2	32	44,5	12,5	0,8	0	15,6	66,4	17,2	0,8	
	Üniversite	64	0	1,6	34,4	64,1	0	0	20,3	45,3	32,8	1,6	0	6,3	53,1	40,6	0	
	Lisans Üstü	4	0	50	25	25	0	25	25	0	50	0	0	50	0	50	0	
	Ders Almayanlar	109	3,7	2,8	47,7	45,9	0	25,7	40,4	23,9	9,2	0,9	5,5	22,9	61,5	10,1	0	
Gelir (YTL)	500 'den az	126	4,8	8,7	50	36,5	0	31,7	33,3	27,8	7,1	0	7,1	38,9	46	7,9	0	
	500 ile 1.000	203	0,5	7,9	39,4	51,7	0,5	13,3	36,9	38,9	10,3	0,5	0,5	21,2	64	14,3	0	
	1.000- 2.000	128	0,8	0,8	41,4	57	0	7	37,5	42,2	12,5	0,8	0	7,8	75	17,2	0	
	2.000- 3.000	33	0	0	39,4	60,6	0	6,1	24,2	33,3	33,3	3	0	12,1	39,4	45,5	3	
	3.000- 4.000	4	0	0	0	100	0	0	0	50	50	0	0	0	25	75	0	
	4.000 'den fazla	6	0	0	50	50	0	0	50	33,3	16,7	0	0	0	50	50	0	
Anket Bölgesi	Güney Seyhan	100	0	1	35	64	0	25	37	30	7	1	1	29	59	11	0	
	Güney Yüreğir	100	2	3	42	52	1	30	41	24	5	0	2	28	60	10	0	
	Kuzey Seyhan Alt	100	0	4	47	49	0	9	30	42	19	0	1	12	62	25	0	
	Kuzey Seyhan Üst	100	0	1	37	62	0	10	27	45	16	2	1	11	63	24	1	
	Kuzey Yüreğir	100	6	19	51	24	0	4	41	42	13	0	5	26	57	12	0	
Toplam		500	1,6	5,6	42,4	50,2	0,2	15,6	35,2	36,6	12	0,6	2	21,2	60,2	16,4	0,2	

Tutum düzeyleri gelir seviyesi düştükçe “çok az” ve “az” ölçeklerinde yoğunlaşmaktadır. Buna, bu bireylerin ekonomik kaygıları neden olabilir. Bireysel bilinç ve tutum değerlerinin ortalaması olan

duyarlılık düzeylerinde de gelir artışına bağlı bir yükseliş görülmektedir.

Bireylerin bilinç, tutum ve duyarlılık düzeyleri anket bölgelerine göre incelendiğinde Kuzey Seyhan Üst ve Güney

Seyhan bölgelerinin bilinç düzeyleri diğer bölgelere göre “fazla” düzeyde yoğunlaşmaktadır. Kuzey Yüreğir ise “çok az” ve “az” bilinç düzeylerinin dağılımının daha yüksek olduğu bölgelerdir. Kentin güneyindeki bölgelerde “çok az” ve “az” tutum düzeylerinin dağılımları kuzey bölgelerine göre daha yüksektir. Tüm bölgelerde duyarlılıklar “orta” düzeylerde %60 civarında yoğunlaşmıştır. Yeni yerleşim alanları olan Kuzey Seyhan bölgelerinde duyarlılık diğer bölgelere göre daha yüksektir. Bu bölgelerin diğer bölgelere göre “fazla” duyarlılık düzeyleri arasında en az %12 fark bulunmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Doğa koruma ve çevresel sorunların giderilmesi politikaları içinde ilk adım, konuyla ilgili bireysel bilinç, tutum ve duyarlılıkların artırılması olmalıdır. Ancak belirli sosyal grupların çevresel değerlerinin belirlenmesi ve ortaya çıkan bulgular doğrultusunda önlemler geliştirilmesi çalışmaları diğer ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de oldukça sınırlı sayıdadır.

Çevre ve doğanın korunmasına yönelik davranışların araştırılması ve bu çalışmaların birbirleriyle karşılaştırılmasında Erten (2005)'in de belirttiği gibi, zaman zaman zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni, araştırmaya katılan bireylerin davranışlarının gözlenememesi ve sadece kendi ifadelerine bağlı olarak incelenmesidir.

Araştırmaların karşılaştırılmasında en önemli sorun ise, bu güne kadar yapılmış çalışmaların, farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip bireylere uygulanması ve farklı yöntemlerin kullanılmasıdır (Akış, 2000; Chung ve Poon, 1999; Özdemir, 1988; BMU, 2004).

Ayrıca çalışmaların bir bölümünün belirli bir çevresel konuda veya belirli bir kesimin tutumlarına yönelik yürütülmesi de araştırmaların bulgularının karşılaştırılmasını güçleştirmektedir. (Chung ve Poon, 1999; Şama, 2003; Özdemir ve ark., 2004; Erten, 2005; Santos ve ark., 2005; Vaizoğlu ve ark., 2005).

Herhangi bir yörede bulunan

bireylerin çevresel bilinç, tutum ve duyarlılık değerlerinin belirlenmesi, çevre ve doğanın korunması konusunda alınacak önlemler için bir çerçeve oluşturacaktır. Ayrıca değişen ve gelişen küresel olgular ve toplumsal dinamizmin, bu çevresel değerleri ne oranda etkilediği ve daha önce alınan önlemlerin ne kadar etkili olduğunun belirlenmesi de gerekmektedir. Bu amaçla aynı toplumsal yapıda aynı yöntemlerin kullanılmasıyla bu tür araştırmaların zaman zaman yenilenmesi önemlidir. BMU(Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit) (2004)'de de belirtildiği gibi Almanya'da halkın çevre duyarlılığının saptanması her iki yılda bir tekrarlanmaktadır. Bu doğrultuda ülkenin çevre politikasının güncelleştirilmesinde önemli bir veri kaynağı ve izleme ağı oluşturulmuştur.

Adana Kenti'nde yürütülen bu çalışma sonuçlarının karşılaştırılabileceği daha önceden yapılmış oldukça sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Konuyla ilgili ilk çalışma Yücel (1994) tarafından yürütülmüş ve 246 bireye uygulanan bu çalışmada da kadınlar erkeklere oranla daha duyarlı bulunmuştur. Ancak Yücel (1994)'in yürütmüş olduğu çalışmada, çevresel duyarlılığı yüksek yaş ve meslek grubu, 40 yaş üstü memurlardır. Aradan geçen 11 yıl sonra, daha genç yaşta olan bireylerin ve meslek grubu içinde de öğrencilerin diğer gruplara göre daha duyarlı olması okullarda çevreyle ilgili eğitimin son yıllarda artırılması olarak yorumlanabilir.

Adana İli kırsal ve kentsel alanda çevre bilincinin araştırıldığı başka bir çalışma Özçatalbaş (2000) tarafından yürütülmüştür. Çalışmada kırsal yerleşim bölgelerindeki bireylere de anket uygulanması nedeniyle bazı konularda çevresel duyarlılık daha düşük bulunmuştur.

Yücel ve ark. (2003) tarafından yapılan başka bir çalışma Adana kenti içerisinde eğitim seviyesi daha yüksek olan Çukurova Üniversitesi yerleşkesinde öğrenci ve personele uygulanmıştır. Anket uygulanan bireylerin eğitim seviyesinin yüksek olması nedeniyle, bu çalışmada çevresel değerler daha yüksek bulunmuştur.

Bu çalışmada Yücel ve ark. (2003) tarafından da kullanılan yöntem Adana

ölçeğine taşınmıştır. Yöntemi diğer çalışmalardan ayıran özellikler aşağıda sıralanmıştır.

1- Sorularda seçenek sayısına bağlı olarak puan miktarları da artırılmıştır. Böylece seçeneklerin önem düzeylerine bağlı sayısal değerleri arasında daha geniş aralıklı puanlama ile daha gerçekçi ölçümler yapılmıştır.

2- Sorular arasındaki puan farkları soruların ağırlık puanlandırılması ile giderilmiştir.

Puanlama sistemi bireylerin çevresel duyarlılığını ölçmeye yöneliktir. Çalışmanın aynı yöntem ve puanlama sistemi ile periyodik olarak tekrarlanması ile bu konudaki değişimler ölçülebilecektir.

Çalışmada dikkat çekici bir sonuç, çevresel bilinç ve tutum değerleri arasındaki farklılıktır. Bunun çevre sorunlarını bildikleri halde önemsemedikleri, çevre sorunlarına karşı tepkisel davranışlardan, ekonomik, psikolojik ve sosyal nedenlerden dolayı kaçınmaları, gerek aile, gerekse okul eğitimlerinde çevre korumaya yönelik davranışların verilmemesi, örnek davranışların ödüllendirilmemesi veya olumsuz tutumların ceza görmemesi ile açıklamak mümkündür.

Çalışmada Adana Kenti ölçeğinde çevresel duyarlılık puanı 58,4 olarak saptanmıştır. Bu puan “orta” düzeyde bir çevresel duyarlılığa eşittir.

Çalışmanın sonuçlarından bir diğeri ise kadınların erkeklere oranla gerek çevresel bilinç, gerekse tutumlar konusunda çevreye daha duyarlı olmalarıdır.

Bireylerin gelir ve eğitim düzeyleri düştükçe beklenildiği gibi çevresel bilinç, tutum ve duyarlılık değerlerinde de düşüş görülmektedir.

Çevre koruma konusunda ders alma ve almama durumu bireylerin çevresel bilinci açısından kesin bir belirleyicilik taşımamaktadır. Ancak ders alan bireylerin çevresel tutum düzeyleri ve duyarlılıkları daha yüksektir.

Anket yapılan bölgeler arasında çevresel değerler açısından önemli farklılıklar gözlenmemektedir. Ancak, sosyo-ekonomik koşulların daha düşük olduğu Güney Yüreğir Bölgesi diğer bölgelere oranla daha düşük değerlere

sahiptir.

Elde edilen bulgular ışığında bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Öncelikle bu tip çalışmaların Almanya örneğinde olduğu gibi ilgili bakanlık tarafından desteklenerek, periyodik olarak tekrarlanıp, sonuçlarının çevre politikalarına aktarılması, çevre sorunlarının çözümünde ve bu konudaki duyarlılığın artmasına olumlu etkiler yaratacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre lise ve üzerindeki eğitim dönemlerinde çevre ve doğa koruma içerikli ders alanların çevresel duyarlılık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Bu nedenle bu derslerin lise düzeyinde ağırlıklı olarak verilmesi, Çevresel duyarlılık düzeyinin artmasını sağlayabilecektir.

Çevre ve doğa koruma konusunda ilköğretim düzeyinde yapılacak faaliyetlerin uygulamalı ve oyun şeklinde olması yetişkinlikte çevresel tutum düzeylerinde yükselme yaratabilecektir.

Çevreye duyarlı olarak üretilen ürünlere Avrupa Birliği ülkelerindeki gibi sertifika ve amblem verilerek, bunun reklam – rekabet unsuru olarak geliştirilmesi hem halkın, hem de üreticilerin çevreye duyarlılığının yükselmesine etki edecektir. Bu tip üretimin devlet tarafından denetlenmesi ve bu işletmelere vergi indirimi uygulanması teşvik unsuru olacaktır. Birçok Firma teknolojilerini ve hammadde elde yöntemlerini bu doğrultuda sorgulayabilecektir.

Araştırma bulgularına göre çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına üyelik çok düşük düzeydedir. Çevre ve doğa koruma konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının tanıtımlarının daha iyi yapılarak üye sayılarının artırılması için; alışveriş, sinema, tiyatro ve konserler v.b. faaliyetler için üyelere avantajlar sağlamak, bu kurumların üye sayısında artışlar sağlayabilecektir. Üye sayısı fazla olan sivil toplum kurumları da dolaylı veya doğrudan çevre duyarlılığının artırılmasında daha etkili olabilecektir.

Ana haber bültenlerinde çevre ve doğa koruma konusuna daha çok yer verilmesi, bu konularda yapılan çalışmaların, oluşan kirliliklerin ve çözümlerinin takip edilerek sonuçlarının yayınlanması halkın bilincinin artmasına ve

çevre duyarlılıklarının yükselmesine katkı sağlayabilecektir.

Çevre ve doğa koruma konusunda yapılacak yayınların yaş gruplarının ilgisini çekecek yöntemlerle yapılması bireylerin bilinç düzeylerinin yükselmesini sağlayabilecektir.

Bu konu ile ilgili görsel yayınların tüm kanallarda aynı saat dilimlerinde yapılması, eğlence içerikli diğer yayınlarla olabilecek rekabet unsurunu ortadan kaldırabilir.

Çevreye zararlı ürünlerin en uygun kullanım, bertaraf biçimlerinin ve bu ürünlerin alternatifleri (metal kutu yerine depozitolu cam, pil yerine tekrar doldurulabilir pil veya güneş enerjisi teknolojisi gibi) konusunda halkı bilgilendirmek; bireylerin yanlış tutumlarını fark etmelerini ve böylece çevresel tutum düzeylerinin yükselmesini sağlayacaktır.

Siyasi partilerin çevre konusunda görüşlerini halka anlatması, seçmenlerin seçim kriteri olarak bunu kullanmaları ve partinin söz sahibi olduğu dönemlerde bunu sorgulamaları; çevre duyarlılığının artışı sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Akış, S., 2000. Kuzey Kıbrıs'ta Çevre Bilinci. Doğu Üniversitesi Dergisi 1. Sayı. İstanbul.
- BMU (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit), 2004. Umweltpolitik, Umweltbewusstsein in Deutschland 2004. Ergebnisse Einer Repräsentativen Bevölkerungsumfrage. Umweltbundesamt. Berlin.
- Chung S.S. and Poon, C., 1999. The Attitudes of Guangzhou Citizens on Waste Reduction and Environmental Issues. Resources, Conservation and Recycling. 25, 35-59.
- Erten S., 2005. İlköğretim II. Kademesindeki (6.,7. ve 8. sınıflar) Öğrencilerde Çevreye Yararlı Davranışların Araştırılması. Çevre Eğitimi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ilköğretim Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı. Çevre Eğitimi Notları. Ankara.
- Özçatalbaş, O., 2000. Kırsal ve Kentsel Alanda Çevre Bilinci ve Gönüllü Kuruluşların Rolü (Adana İli TEMA Vakfı Örneği). 6 – 8 Eylül 2000 Türkiye 4. Tarım Ekonomisi Kongresi. Tekirdağ.
- Özdemir, Ş., 1988. Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık. Palme Yayıncılık. Büro 86 ofset Matbaacılık. Ankara.
- Özdemir O., Yıldız, A., Ocaktan, E. ve Sarışen, Ö., 2004. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre

- Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt: 57, Sayı: 3.
- Pulido A., 1972. Estadística y Tecnicas de Investipacion Social. Ediciones Anaya, Madrid.
- Santos I.R., Friedrich, A.C., Wallner- Kersanach, M. and Fillman, G., 2005. Influence of socio-economic characteristics of beach users on litter generation. Ocean Coastal Management. 48, 742-752
- Şafak Ş. ve Erkal, S., 2000. The Study of Behaviour of Turkish Families in Regard To Environmental Protection in Household Activities. Journal of Qafqaz University, Volume III Number 5, Bakü.
- Şama E., 2003. Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 23, Sayı 2, 99-110.
- Vaizoğlu S., Altıntaş, E., Temel, F., Ahrabi, A.F., Aydoğan, D., Bostancı, S., Duran, A., Koçkesen, D., Turan, N. ve Güler, Ç., 2005. Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilincinin değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4,4.
- Yücel, M., 1994. Adana Halkının Çevreye Duyarlılığının Belirlenmesi. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 25. Kuruluş Özel Sayısı, 121–136, Adana.
- Yücel, M., Uslu, C. ve Peker Say, N., 2003. Çukurova Üniversitesi Personel ve Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının Belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Araştırma Projesi, Proje No: BAP – PM 2002-01. Adana.
- Yücel, M., Altunkasa, F., Güçray, S.S., Uslu, C. ve Peker Say, N., 2006. Adana'da Halkın Çevre Duyarlılığının Saptanması ve Bu Duyarlılığı Arttırabilecek Önlemlerin Geliştirilmesi. Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Proje No:ZF2004BAP12, Adana.